

บทที่ 6

อัตราของเพลงไทยและหน้าทับ

เนื้อหาในบทนี้จะแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อใหญ่คือ อัตราของเพลงไทย และหน้าทับ ทั้งสองเรื่องนี้มีความสัมพันธ์กัน คือ หน้าทับหรือจังหวะที่เกิดจากการตีเครื่องหนัง เป็นหัวใจของการบรรเลงทุกประเภทเป็นเครื่องกำหนดความช้าเร็วของเพลง เป็นหลักกำหนดเมื่อไร จังหวะยก เมื่อไรจังหวะตก ส่วนอัตราของเพลงไทยนั้นแสดงถึงว่า เพลงไทยมีหลายชนิด มีทั้งที่บรรเลงช้า ๆ บรรเลงเร็ว ๆ และบรรเลงพอดี ๆ ฯลฯ ถ้าบรรเลงช้า หน้าทับจะตีอย่างไร บรรเลงพอดีหน้าทับจะตีอย่างไร และหน้าทับตีเหมือนกันทุกเพลงหรือไม่

1. อัตราของเพลงไทย

อัตราของเพลงไทย ก็คือ จังหวะของเพลงอาจเรียกกำกับกันไปว่า อัตราจังหวะ เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น เนื่องจากองค์ประกอบของดนตรี จะประกอบด้วย ทำนอง จังหวะ เสียงประสาน และสีสรรหรือความรู้สึกของเสียง ทุกส่วนจะมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ทำนองคือเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ถ้าไม่มีจังหวะช้าเร็วเสียงประสานคลอจนสีสรรของเสียงหรือเครื่องดนตรีแล้ว เสียงดนตรีนั้นก็จะไม่ไพเราะ ไม่ให้ความรู้สึก ความรู้สึกจะราบเรียบ ลักษณะอย่างนั้นก็จะไม่ใช่ดนตรี

เพลงไทยมีหลายประเภท หลายอัตราจังหวะ ดังที่ท่านได้ทราบมาแล้วว่า เพลงในระยะแรกโดยเฉพาะในสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนมากเป็นเพลงชั้นเดียว และเพลง 2 ชั้น เป็นเพลงพื้นบ้านบ้าง เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงโขนละครบ้าง จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีผู้คิดเพลงจังหวะช้า เพื่อให้สะดวกมีเวลาคิดกลอนได้ทันในการขับเสภา และเล่นดอกสร้อยสักวา เพลงจังหวะช้าหรืออัตราจังหวะ 3 ชั้น จึงเป็นที่นิยมกันในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อมีเพลงอัตราจังหวะ 3 ชั้น ความนิยมที่จะบรรเลงเพลงเถาก็เกิดสืบเนื่องกันมาด้วย

จังหวะ (Rhythm) เป็นหัวใจของเพลง ดนตรีทุกชนิด เปรียบเสมือนชีพจรหรือการเต้นของหัวใจ (Pulse) จังหวะเป็นเครื่องกำหนดความสั้นยาว สีห่าง ของเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ หรือทำนองเพลง เช่นเดียวกับการเต้นของหัวใจที่บางครั้งก็เต้นเร็ว เมื่อเรารู้สึกตื่นเต้น บางครั้งก็เต้นปกติ บางครั้งก็เต้นช้า เพราะความเหนื่อยหน่ายอ่อนเพลีย จังหวะในดนตรีก็เช่นเดียวกัน มีทั้งจังหวะเร็ว ช้า ปานกลาง ไม่เท่ากัน เราจึงกำหนดเรียก อัตราจังหวะ ในดนตรีไทยเรามีอัตราจังหวะหลายชนิด แต่ที่ควรรู้จักในฐานะของผู้ฟังที่มีความรู้เบื้องต้นในดนตรีไทย มีอยู่ 3 ชนิด คือ

อัตราจังหวะชั้นเดียว	คือ	จังหวะเร็ว
อัตราจังหวะสองชั้น	คือ	จังหวะปานกลาง
อัตราจังหวะสามชั้น	คือ	จังหวะช้า

ในเวลาฟังเพลง เราจะทราบว่า เป็นเพลงในอัตราจังหวะช้า ปานกลาง หรือเร็ว ได้โดยสังเกตที่จังหวะฉิ่ง และจังหวะกลอง (หน้าทับ) การฟังจังหวะกลองซึ่งเป็นจังหวะใหญ่ ฟังยากกว่า การฟังจังหวะฉิ่งถ้าเป็นอัตราจังหวะเร็วเสียงฉิ่งฉับ จะดังต่อกัน คือ ฉิ่งแล้วฉับ ตามติดเกือบจะทันที แต่ถ้าเป็นอัตราจังหวะปานกลาง (2 ชั้น) ฉิ่ง-ฉับ จะทิ้งช่วงห่างเล็กน้อย ถ้าเป็นอัตราจังหวะช้า (3 ชั้น) ฉิ่ง--ฉับ จะยิ่งทิ้งช่วงห่างออกไป มีหลักสังเกตง่าย ๆ โดยการนับในใจแล้วตี ดังนี้

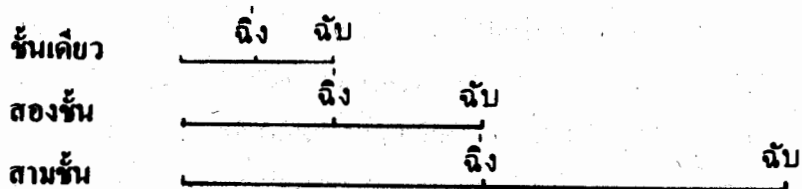
ชั้นเดียว ให้นับ 1 แล้วตี ฉิ่ง (หมายถึง แทนที่จะนับ 2 ให้ตีเป็นฉิ่งแทน) แล้วนับ 1 ใหม่แล้วตี ฉับ (หมายถึง แทนที่จะนับ 2 ให้ตีเป็นฉับแทน) ทั้ง ฉิ่ง-ฉับ รวมกันเป็น 1 จังหวะฉิ่ง ของอัตราจังหวะชั้นเดียว

สองชั้น ให้นับ 1 2 3 แล้วตีฉิ่ง (หมายถึงแทนที่จะนับ 4 ให้ตีเป็นฉิ่งแทน) แล้วนับ 1 2 3 ใหม่แล้วตีฉับ (หมายถึงแทนที่จะนับ 4 ให้ตีเป็นฉับแทน) ทั้ง ฉิ่ง-ฉับ รวมกันเป็น 1 จังหวะฉิ่ง ของอัตราจังหวะ 2 ชั้น

สามชั้น ให้นับ 1 2 3 4 5 6 7 แล้วตีฉิ่ง (หมายถึงแทนที่จะนับ 8 ให้ตีเป็นฉิ่งแทน) และให้นับ 1 2 3 4 5 6 7 ใหม่ แล้วตีฉับ (หมายถึงแทนที่จะนับ 8 ให้ตีเป็นฉับแทน) ทั้ง ฉิ่ง-ฉับ รวมกันเป็น 1 จังหวะฉิ่ง ของอัตราจังหวะ 3 ชั้น

(การนับในใจ เป็นการพยายามที่จะทำให้เข้าใจง่ายขึ้น นักดนตรีที่ตีฉิ่งจะตีได้โดยไม่ต้องนับ)

ท่านจะสังเกตได้ว่า ความยาวของอัตราจังหวะจะยาว หรือ ขยาย หรือบีบออกจาก จังหวะที่เร็วกว่า 1 เท่าตัวเสมอ นั่นก็คือ เพลงในอัตราจังหวะ 2 ชั้น จะยาวกว่า อัตราจังหวะชั้นเดียว 1 เท่าตัว และอัตราจังหวะ 3 ชั้น ก็จะยาวกว่าอัตราจังหวะ 2 ชั้น 1 เท่าตัว ขอให้ดูแผนภูมิข้างล่างนี้จะช่วยให้เข้าใจขึ้น

ถ้าจะเล่นอัตรา 2 ชั้น ให้เท่ากับอัตรา 3 ชั้น ก็ต้องตี ฉิ่งฉับ 4 ครั้ง
 หรือ ถ้าจะเล่นอัตราชั้นเดียว ให้เท่ากับอัตรา 2 ชั้น ก็ต้องตี ฉิ่งฉับ 4 ครั้ง
 แต่ ถ้าจะเล่นอัตราชั้นเดียว ให้เท่ากับอัตรา 3 ชั้น ก็ต้องตี ฉิ่งฉับ 8 ครั้ง

แสดงว่าอัตราจังหวะจากเร็วไปหาจังหวะช้า จะขยายยาวออกเป็น 1 เท่าตัวเสมอ หรือถ้าจะ
 พูดยจากจังหวะช้าลงมาหาจังหวะเร็ว ก็คือ อัตราจังหวะจากจังหวะช้า จะสั้นลงหรือทอนลง
 มา 1 เท่าตัวเสมอ

ถ้าจะเปรียบเทียบกับดนตรีสากล โดยใช้การบันทึกตัวโน้ตในบันทึก 5 เส้น ในเรื่อง
 อัตราจังหวะ ต้องขยายตัวโน้ตและจำนวนห้องขึ้นไปเป็นทวีคูณเช่นเดียวกัน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ชั้นเดียว

สองชั้น

สามชั้น

ขอให้สังเกต จังหวะฉิ่งยังคงอยู่อย่างเดิม

$\frac{2}{4}$ เรียกว่า Time Signature คือ ตัวเลขกำหนดว่า ในแต่ละห้องมีกี่จังหวะ
 ตัวเลขบน คือ กลุ่มจังหวะ หรือจำนวนจังหวะในแต่ละห้อง ซึ่งจะต้องเท่ากัน
 หมดทุกห้อง

ตัวเลขล่าง คือ กำหนดความสั้นยาวของเสียงโดยใช้รูปร่าง หรือชนิดของตัวโน้ต
 แทนความเร็ว หรือช้าของจังหวะ

$\frac{2}{4}$ คือ เลข 2 หมายถึง ในห้องหนึ่งมี 2 จังหวะ

ส่วนเลข 4 ล่าง หมายถึง ค่าของตัวโน้ต ที่นับโน้ตตัวค่าเป็นเกณฑ์ 1 จังหวะ

โน้ตตัวขาว 1 ตัว = โน้ตตัวดำ 2 ตัว

โน้ตตัวดำ 1 ตัว = โน้ตตัวเข็ปัด 1 ชั้น 2 ตัว

ถ้าตัวเข็ปัด 2 ตัวอยู่ด้วยกันให้โยงหางเข้าด้วยกันเป็น

หรือ

$\frac{2}{4}$ คือ ในแต่ละห้องให้มีไม้โน้ตตัวค่า 2 ตัว หรือเทียบค่าเท่ากับตัวค่า 2 ตัว

อัตราชั้นเดียว มี 2 ห้อง

อัตราสองชั้น เป็นทวีคูณของชั้นเดียว = $2 \times 2 = 4$ ห้อง

อัตราสามชั้น เป็นทวีคูณของสองชั้น = $2 \times 4 = 8$ ห้อง

ท่านจะเห็นว่า ตัวโน้ตขยายตามจำนวนห้องด้วยเสมอ ตัวอย่างเช่น

เพลงนกเขาชะแมร์ (เถา) ของ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

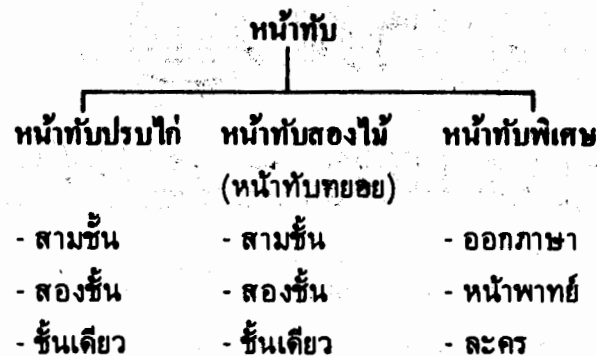
เพลงนกเขาชะแมร์ชั้นเดียว ท่อนแรก มี 16 ห้อง

เพลงนกเขาชะแมร์สองชั้น ท่อนแรก มี $16 \times 2 = 32$ ห้อง

เพลงนกเขาชะแมร์สามชั้น ท่อนแรก มี $32 \times 2 = 64$ ห้อง

ฯลฯ

แผนภูมิแสดงประเภทของหน้าทับ

2. หน้าทับ

หน้าทับ คือ จังหวะของเพลงไทยที่เกิดจากการตีเครื่องหนัง เป็นหัวใจของคนตรีไทยทุกประเภท และทุกชาติด้วย (ของชาติอื่นไม่เรียกหน้าทับ) เพราะ "ใช้ตีกำกับจังหวะเป็นระยะ ๆ ไป เพื่อให้รู้ส่วนและเสียงสำคัญของเพลง"¹ เครื่องหนัง คือ เครื่องดนตรีที่ขึงด้วยหนังที่ใช้ตีประกอบจังหวะ ได้แก่ กลองชนิดต่าง ๆ ทั้งที่ขึงหนังหน้าเดียว และขึงหนังสองหน้า "เครื่องหนังแต่ละชนิดอาจตีกำกับจังหวะเป็นลีลาต่าง ๆ กัน ลีลาเหล่านี้เรียกว่า "หน้าทับ"² ทั้ง ๆ ที่ตีเครื่องหนังหลายชนิด แต่ก็ไม่ระบุชื่อว่า หน้ากลองแขก หรือหน้าตะโพน ฯลฯ คงเรียกรวม ๆ กันว่า หน้าทับ "ทับ" หมายถึง โทนมโหรี หรือ โทนชาติรี โทนแต่เดิมเราเรียกว่า "ทับ" (ปัจจุบันภาคใต้ก็ยังเรียก "ทับ") ใช้แทนบัพแคะไว้ในวงมโหรีเครื่องสี่ เวลาตี โทนหรือตีเครื่องหนัง ต้องตีลงไปข้างหน้ากลอง เมื่อใช้ "ทับ" เป็นเครื่องกำกับจังหวะ จึง

1 ศิลปากร, กรม, "โน้ตเพลงไทย เล่ม 1", (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2514) หน้า 13.

2 อุทิศ นาคสวัสดิ์, ศจ.ศร., เอกสารเล่มเดิม, หน้า 53.

ติลงไปบน หน้าทับ เกิดเป็น “หน้าทับ” ขึ้น และใช้คำนี้ตลอดมา แม้จะตีเครื่องหนังชนิดอื่นก็ตาม นอกจาก “หน้าทับ” แล้วยังมีเครื่องกำกับจังหวะอื่น ๆ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ช่วยกำกับจังหวะอีกด้วย โดยหน้าทับเป็นจังหวะใหญ่ เป็นหลักของวงดนตรี ฉาบ กรับ และ โหม่ง กำกับจังหวะย่อย ส่วนฉิ่งนั้นกำกับจังหวะย่อยที่สุด คล้ายกับการตรวจสอบหลายขั้นตอน ไม่ให้การบรรเลงพลาดได้

หน้าทับแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ

2.1 หน้าทับปรบไถ่

2.2 หน้าทับสองไม้ หรือ หน้าทับทยอย

2.3 หน้าทับพิเศษ

ศึกษาแผนภูมิแสดงประเภทของหน้าทับประกอบ

2.1 หน้าทับปรบไถ่ สืบเนื่องมาจากชาวภาคกลางมีเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า เพลงปรบไถ่ เป็นเพลงที่มีลูกคู่ร้องรับ ต่อมาโบราณจารย์จึงใช้ตะโพนตีเลียนเสียงคำร้องของลูกคู่ที่ร้องรับในเพลงปรบไถ่นั้นจึงเรียกหน้าทับชนิดนี้ว่า “หน้าทับปรบไถ่”

“หน้าทับปรบไถ่” เป็นหน้าทับที่ใช้อยู่ในเพลงประเภทเสภา หรือรับร้องเป็นส่วนมาก เพลงโหมโรงเสภา หรือโหมโรงรับร้อง ที่กำหนดจังหวะแทบทุกชนิด ยกเว้น แต่เพลงที่กำหนดให้ใช้หน้าทับอื่น เช่น เพลงกระแตไต่ไม้ และ เพลงคลื่นกระทบฝั่ง 3 ชั้น เป็นต้น”³

หน้าทับปรบไถ่ แบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ

หน้าทับปรบไถ่ 3 ชั้น ถ้าเทียบกับโน้ตสากลในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 8 ห้อง

หน้าทับปรบไถ่ 2 ชั้น ถ้าเทียบกับโน้ตสากลในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 4 ห้อง

หน้าทับปรบไถ่ชั้นเดียว ถ้าเทียบกับโน้ตสากลในจังหวะ $\frac{2}{4}$ จะมีจังหวะ 2 ห้อง

2.2 หน้าทับสองไม้ หรือ หน้าทับทยอย เป็นหน้าทับที่ตีเลียนเสียงการร้องด้นในเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่งเช่นกัน กล่าวคือ เพลงพื้นบ้านเก่าแก่ของไทยชนิดหนึ่งได้แก่ เพลงเทพทอง เป็นเพลงพื้นบ้านที่มีการร้องด้นเป็นวรรค ๆ คำเนิ่นเรื่องยืดยาว เราเรียกการร้องด้นชนิดนี้ว่า ร้องด้นสองไม้ ต่อมาผู้มีหน้าที่นำทำนองร้องด้นสองไม้มาใช้ในวงดนตรี โบราณจารย์จึงต้องคิดหน้าทับขึ้นใหม่ ให้มีจังหวะเท่ากับทำนองร้อง จึงเกิดเป็น หน้าทับสองไม้ ขึ้น หน้าทับสองไม้เลียนทำนองร้องวรรคสั้น ๆ จึงมีความยาวเพียงครึ่งหนึ่งของหน้าทับปรบไถ่ในทุกอัตราจังหวะ

หน้าทับสองไม้มักใช้ประกอบเพลงประเภททยอย จึงมีผู้เรียกกันว่า หน้าทับทยอยด้วย หน้าทับสองไม้แบ่งออกเป็น 3 ชนิด เช่นเดียวกัน คือ

3 อุทิศ นาคสวัสดิ์, “ทฤษฎีและปฏิบัติดนตรีไทยภาค 2”, หน้า 24.

หน้าทับสองไม้ 3 ชั้น ถ้าเทียบกับโน้ตสากลในจังหวะ 2 จะมิจังหวะ 4 ห้อง
หน้าทับสองไม้ 2 ชั้น ถ้าเทียบกับโน้ตสากลในจังหวะ 2 จะมิจังหวะ 2 ห้อง
หน้าทับสองไม้ชั้นเดียว ถ้าเทียบกับโน้ตสากลในจังหวะ 2 จะมิจังหวะ 1 ห้อง

2.8 หน้าทับพิเศษ คือ จังหวะเครื่องหนึ่งของเพลงประเภทที่มีจังหวะไม่สม่ำเสมอ
สั้นบ้าง ยาวบ้าง และเป็นจังหวะที่จะใช้หน้าทับปรบไม้ หรือหน้าทับสองไม้ ไม่ได้ จึงต้องใช้
หน้าทับพิเศษ คือ มีลีลาตีเป็นเฉพาะ ๆ เพลงไป หน้าทับพิเศษจำแนกคร่าว ๆ เป็น 3 ชนิด คือ

2.3.1 หน้าทับเพลงออกภาษาต่าง ๆ

2.3.2 หน้าทับเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ

2.3.3 หน้าทับเพลงสำหรับการแสดงละคร

2.3.1 หน้าทับเพลงออกภาษาต่าง ๆ ดังที่ท่านได้ทราบมาแล้วว่า มีเพลงไทยอยู่
จำนวนหนึ่งมีชื่อชนชาติต่าง ๆ เช่น จีน มอญ พม่า แยก ฝรั่งเศส เขมร ญี่ปุ่น ลาว ฉวน ตะลุง
เขี้ยว ฯลฯ นำหน้าชื่อเพลงอีกทีหนึ่ง เช่น จีนนำเสด็จ จีนกับบุปผา มอญอ้อยอิง มอญชมจันทร์
โยสะลัม พม่าเห่ พม่าแปลง แยกประเทศ แยกสาย ฝรั่งเศสจรกา เขมรโพธิสัตว์ ขอมทรงเครื่อง
ญี่ปุ่นฉะฮ้อน ลาวครวญ ลาวลำปาง ทอยฉวน ฯลฯ เพลงเหล่านี้เป็นเพลงไทยที่คีตกวีไทย
แต่งขึ้น โดยคัดทำนองให้มีสำเนียงเป็นภาษาต่าง ๆ ตามที่ได้ยินได้ฟังมา เมื่อคัดทำนองเขียน
สำเนียงชาติใดก็นำชื่อชาตินั้นไว้หน้าเพลง เพื่อนำทางให้ผู้ฟังทราบไว้ก่อนว่า เป็นเพลงสำเนียง
อะไร เราเรียกเพลงชนิดนี้ว่า เพลงภาษา หรือออกภาษา

การแต่งเพลงภาษา หรือเพลงออกภาษา ก็เพื่อให้เพลงมีอารมณ์แปลกออกไปไม่
จำเจ ฟังแล้วสนุก แสดงความสามารถของคีตกวี และเพื่อประโยชน์ในการแสดง โดยเฉพาะ
การแสดงละครพื้นทาง เป็นละครที่มีตัวละครเป็นชนชาติต่าง ๆ จึงต้องมีเพลงสำเนียงต่าง ๆ
ไว้ประกอบละคร เพลงภาษาเหล่านี้จะมีสำเนียงหรือทำนองแตกต่างกันไป จังหวะก็ไม่เหมือน
เพลงไทยทั่วไป ลีลาการตีเครื่องหนึ่งก็จะตีแตกต่างกันไปตามลักษณะภาษา ถ้าตีเหมือน ๆ
กันแล้วก็คงแยกไม่ออกว่าเป็นภาษาอะไร หน้าทับในประเภทนี้มีแตกต่างออกไปมากมาย จึง
เรียกรวม ๆ ว่า หน้าทับพิเศษ บางท่านจะเรียกชื่อต่อท้ายเป็น พิเศษจีน พิเศษมอญ พิเศษ
พม่า ฯลฯ ก็คงไม่ผิด

2.3.2 หน้าทับเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ เพลงหน้าพาทย์เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบ
อาภัพกิริยาของตัวโขน ตัวละครต่าง ๆ อาภัพกิริยาของตัวละครมีมากมาย และส่วนเคลื่อนไหว
ด้วยที่ท่าที่ไม่เหมือนกันทั้งสิ้น เช่น เทาะ วิ่ง เดิน นอน นั่ง ร้องไห้ อาบน้ำ แปลงตัว แผลงศร
รบ ตีใจ เขาะเขี่ย ฯลฯ เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบก็จะต้องสอดคล้องกับกิริยาเหล่านั้น เป็น

คนละเพลงกัน ทำนองไม่เหมือน จังหวะก็ต้องไม่เหมือนกัน เมื่อจังหวะไม่เหมือนกัน ลีลา การตีหน้าทับก็จะไม่เหมือนกัน จะตีแตกต่างกันไปตามกิริยาอาการแต่ละชนิด จึงต้องใช้หน้าทับ พิเศษ เช่นเดียวกัน

2.3.3 หน้าทับเพลงสำหรับการแสดงละคร ในการแสดงละครนอกจากจะใช้เพลง หน้าพาทย์เป็นหลักแล้ว ยังมีเพลงพิเศษที่ใช้ในละครตอนสำคัญ ๆ เช่น การร่ำอาวธ การต่อสู้ การฟ้องร่ำ (จับระบำต่าง ๆ) การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (ตามเนื้อเรื่อง) ฯลฯ เพลงเหล่านี้ มีท่วงทำนองเฉพาะเพลง มีการเคลื่อนไหว มีจังหวะที่จะใช้หน้าทับปรบไม้ หรือ หน้าทับ สองไม้ ไม้ได้ ต้องใช้หน้าทับพิเศษ เช่นเดียวกัน เช่น ใช้ตะโพนตีหน้าทับ ตะเข่ง ในเรื่อง อีเหนา ตอนอีเหนาฉายกริชต้องแสงอาทิตย์ และเพลงแรกในระบำดาวดึงส์ ใช้กลองแขกตี หน้าทับ สระหม่า ตอนการร่ำกริช การร่ำรำกระบี่กระบอง ง้าว มวย ฯลฯ ใช้โทน (ทับ) กับกลองชาตรี ตีหน้าทับซัดชาตรี ตอนนางมโนห์ราบุชายัญ

ฯลฯ

บทสรุป

เพลงไทยในสมัยแรก ๆ เป็นเพลงที่มีจังหวะเร็ว และเป็นเพลงสั้น ๆ เพื่อการรื่นเริงบ้าง ออกท่าทางเต้นรำบ้าง ต่อมาพัฒนาเป็นเพลงพื้นบ้านท้องถิ่นต่าง ๆ

เมื่อเริ่มมีการแสดงโขนและละครในสมัยกรุงศรีอยุธยา จำเป็นที่จะต้องใช้เพลงขับร้องเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินเรื่อง และการแสดงท่าทางประกอบบทร้องตลอดจนการดำเนินเรื่อง คนตรีจึงมีบทบาทสำคัญ เพลงที่เคยมีมาเป็นจังหวะเร็ว จึงต้องประติขุ์ทำนองเพลงใหม่ให้มีจังหวะช้าลงกว่าเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับการร้องประกอบการแสดง จึงต้องขยายเพลงจากจังหวะเร็วหรืออัตราชั้นเดียวออกไปเป็นเท่าตัว หรือทวีคูณ พัฒนาเป็นเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้นขึ้น

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์จนถึงสมัย รัชกาลที่ 5 เป็นยุคสมัยของการเล่นดอกไม้สด สักวา และขับเสภา ผู้บอกสักวาตลอดจนผู้ขับเสภาต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบ ด้นกลอนสด จึงนำคนตรีเข้าไปบรรเลงรับเพื่อยึดเวลาให้ผู้บอกสักวา มีเวลาคิดกลอนนานขึ้น เพลง 2 ชั้นที่มีอยู่จังหวะไม่เอื้ออำนวยให้คิดกลอนได้นาน จึงมีผู้ประติขุ์ทำนองเพลงให้มีจังหวะช้ากว่าเดิมอีก โดยขยายจากทำนองเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้นออกไปอีกเท่าตัว หรือทวีคูณ พัฒนาเป็นเพลงอัตราจังหวะ 3 ชั้น

การแต่งเพลงเถาในระยะแรก ๆ นิยมนำเพลง 2 ชั้นของเดิมในสมัยกรุงศรีอยุธยา มาขยายเป็น 3 ชั้น และมาทอนลงเป็นชั้นเดียว ให้ครบเป็นเพลงเถา แต่ปัจจุบันก็ดัดวิอาจแต่งขึ้นใหม่ทั้ง 3 อัตราจังหวะ และจะแต่งอัตราจังหวะใดก่อนก็ได้แล้วแต่ความถนัดของคีตกวี

เพลงภาษาบางเพลงไม่ใช้หน้าทับพิเศษ ใช้หน้าทับปรบไก่ หรือ หน้าทับสองไม้ คู่กับความเหมาะสม เช่น เพลงเขมรไตรโยค เขมรละออองค์ แยกมอญบางขุนพรหม เขมรเลียบพระนคร เขมรพวง ใช้หน้าทับปรบไก่ เพลงภาษาที่ใช้หน้าทับสองไม้ เช่น แยกลพบุรี แยกต้อยหม้อ ลาวเสียงเทียน เป็นต้น

การประเมินผลท้ายบท

คำสั่ง ให้เลือกคำตอบที่ถูกต้องมาเพียงคำตอบเดียว จากคำถามต่อไปนี้

1. หน้าทับหมายถึงข้อใด
 1. ทำนอง
 2. จังหวะ
 3. จังหวะที่เกิดจากการตีเครื่องหนัง
 4. เสียงประสานในดนตรีไทย
2. หน้าทับหมายถึงข้อใด
 1. จังหวะฉิ่ง
 2. ทำนองเพลง
 3. จังหวะฉิ่งและกลอง
 4. จังหวะของเครื่องหนัง
3. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าทับพิเศษเพียงไร
 1. มีแบบแผนเฉพาะเป็นเพลง ๆ
 2. ไม่เหมือนหน้าทับทยอย
 3. ไม่มีแบบแผนเฉพาะตัว
 4. ไม่เหมือนหน้าทับปรบไก่
4. ข้อใดเป็นเครื่องทำหน้าทับในวงเครื่องสาย
 1. โทน รำมะนา
 2. ฉิ่ง กลอง
 3. ตะโพน เปิงมาง
 4. ฉิ่ง กรับ
5. ตะโพนและกลองหัดเป็นเครื่องดนตรีสำคัญในการทำหน้าทับให้เพลงชนิดใด
 1. เพลงเถา
 2. เพลงตับ
 3. เพลงโหมโรง
 4. เพลงหน้าพาทย์
6. เพลงในข้อใดไม่ใช่หน้าทับพิเศษ
 1. เพลงหน้าพาทย์
 2. เพลงเขมรไล่ควาย
 3. เพลงเชิดจีน
 4. เพลงมอญดูดาว
7. ข้อใดเป็นลักษณะของอัตราจังหวะในเพลงไทย
 1. ความยาวของอัตราจังหวะทุกชนิดไม่มีความสัมพันธ์กัน
 2. ความยาวของอัตราจังหวะเร็วจะขยายหรือยืดจากจังหวะที่ช้ากว่า 1 เท่าตัว
 3. ความยาวของอัตราจังหวะช้าจะขยายหรือยืดจากจังหวะที่เร็วกว่า 1 เท่าตัว
 4. ความยาวของอัตราจังหวะมี 3 ลักษณะคือ ช้า ปานกลาง และเร็ว เท่านั้น
8. เพลงที่มีการบรรเลงติดต่อกันตั้งแต่เพลงอัตราสามชั้น สองชั้นและชั้นเดียว ได้แก่ข้อใด
 1. เพลงนกขมิ้น
 2. เพลงตับจุล่ง
 3. เพลงแขกมอญบางขุนพรหมเถา
 4. เพลงเต่ากินผักบึง

9. การแสดงข้อใดต้องใช้เพลงหน้าพาทย์บรรเลงประกอบ
 1. นางเบญจกายกำลังแปลงตัวเป็นนางสีดา
 2. ทศกัณฐ์กำลังเจรจากับนางเบญจกายผ่านคนพากย์
 3. ท้าพระรามกับท้าวทศกัณฐ์ตั้งเผชิญหน้ากัน
 4. นางเบญจกายหมอบเฝ้านางสีดา
10. เพราะเหตุไรจึงมีคำแสดงเชื้อชาติต่าง ๆ เช่น ลาว เขมร จีน ฯลฯ นำหน้าชื่อเพลงไทย
 1. เพราะต้องการจะบอกว่าเป็นเพลงที่คีตกวีชาตินั้น ๆ เป็นผู้แต่งขึ้น
 2. เพราะต้องการบอกว่าเพลงนั้นมีชื่อของไทยแต่นำของชาติต่าง ๆ มา
 3. เพราะต้องการให้คนฟังรู้ว่าเพลงมีสำเนียงแปลกออกไป
 4. เพราะคีตกวีไทยยกย่องให้เกียรติเจ้าของเพลงที่ตนได้เค้าโครงมา
11. เพลงไทยในสมัยแรก ๆ หรือยุคต้น ๆ เป็นเพลงลักษณะใด

1. เป็นเพลงสั้น ๆ มีจังหวะเร็ว	2. เป็นเพลงสั้น ๆ มีจังหวะปานกลาง
3. เป็นเพลงสั้น ๆ มีจังหวะช้า	4. เป็นเพลงยาว ๆ มีจังหวะเร็ว
12. ไม่ใช่เพลงหน้าพาทย์ในโอกาสใด
 1. บรรเลงประกอบกิริยาอาการของตัวโขนละคร
 2. บรรเลงในพิธีไหว้ครูโขน ละครและดนตรี
 3. บรรเลงก่อนจบการแสดง
 4. บรรเลงประกอบการเทศน์มหาชาติ
13. เพลงที่แสดงอารมณ์โกรธจะเป็นเพลงลักษณะใด

1. จังหวะช้ายืดขาด	2. จังหวะปานกลาง
3. จังหวะช้า	4. จังหวะเร็ว
14. เพลงที่มีการบรรเลงต่อเนื่องจากจังหวะช้า จังหวะปานกลาง และจบด้วยจังหวะเร็ว จัดเป็นเพลงชนิดใด

1. เพลงตับ	2. เพลงเถา
3. เพลงเกร็ด	3. เพลงหางเครื่อง
15. เพลงชนิดใดมีจังหวะช้าที่สุด

1. เพลงชั้นเดียว	2. เพลงสามชั้น
3. เพลงสองชั้น	4. เพลงเถา

16. เพลงอัตราจังหวะชนิดใดเป็นเพลงในยุคแรก ๆ
1. เพลงชั้นเดียว
 2. เพลงสองชั้น
 3. เพลงสามชั้น
 4. เพลงสี่ชั้น
17. ถ้าท่านต้องการรู้จักเพลงหน้าพาทย์ ท่านควรชมการแสดงข้อใด
1. โขน
 2. ละครร้อง
 3. ระบำโบราณคดี
 4. การเล่นดอกสร้อยสัทวา
18. จังหวะที่เกิดจากการตีเครื่องหนังมีศัพท์เฉพาะเรียกว่าอะไร
1. ทำนอง
 2. จังหวะ
 3. หน้าทับ
 4. ออกลูกหมด
19. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงของไทยมักเป็นเพลงชนิดใด
1. จังหวะเร็ว
 2. จังหวะปานกลาง
 3. จังหวะเร็วและปานกลาง
 4. จังหวะปานกลางและช้า
20. นักฟังเพลงรุ่นใหม่ยากที่จะฟังหน้าทับออก จึงมักใช้ฟังเสียงเครื่องดนตรีชนิดใดช่วย
1. ฉิ่ง
 2. ฉาบ
 3. กรับ
 4. โหม่ง
-

เฉลยคำตอบบทที่ 6

ข้อ 1. (3)	ข้อ 11. (1)
ข้อ 2. (4)	ข้อ 12. (3)
ข้อ 3. (1)	ข้อ 13. (4)
ข้อ 4. (1)	ข้อ 14. (2)
ข้อ 5. (4)	ข้อ 15. (2)
ข้อ 6. (3)	ข้อ 16. (1)
ข้อ 7. (3)	ข้อ 17. (1)
ข้อ 8. (3)	ข้อ 18. (3)
ข้อ 9. (1)	ข้อ 19. (3)
ข้อ 10. (3)	ข้อ 20. (1)

หมายเหตุ อ่านบททวนเนื้อหาภายในบทสำหรับคำถามข้อที่ท่านตอบผิดอีกครั้งหนึ่ง

ตอนที่ 2
ภาคดนตรีตะวันตก

บทที่ 7

ประวัติดนตรีตะวันตก

เนื้อหาในบทที่ 7 ประกอบด้วย

1. แผนภูมิประวัติดนตรีตะวันตก
2. สมัยของดนตรีตะวันตก
3. พัฒนาการของดนตรีตะวันตก
4. คีตกวีสำคัญในแต่ละสมัย

วัตถุประสงค์

1. ให้รู้จักพัฒนาการของดนตรีตะวันตก ตั้งแต่สมัยต้นคริสต์ศตวรรษจนถึงปัจจุบัน
2. ให้รู้จักความแตกต่างของดนตรีตะวันตกแต่ละสมัย
3. ให้รู้จักคีตกวีสำคัญของโลก
4. ให้รู้จักดนตรีประวัติศาสตร์

ฯลฯ

กิจกรรม

1. ตอบคำถามท้ายบท
2. หาโอกาสไปห้องสมุดดนตรี มศว. ประสานมิตร หรือห้องสมุดดนตรีตามโบสถ์ แคนทอลิก เพื่อขอฟังบทสวดประเภทแมสซนิตต่าง ๆ โมเต็ท แพสชั่น มิวสิก เมสซียา เป็นต้น
3. ติดตามข่าวคราวการแสดงเมสซียา (ประมาณเดือนพฤศจิกายน) แล้วหาโอกาสไปชมการบรรเลงสด
4. หาโอกาสชมการแสดงคอนเสิร์ตบทบรรเลงคลาสสิก ทั้งจากวงดุริยางค์ของไทย และของต่างประเทศ
5. ติดตามฟังบทบรรเลงคลาสสิกทางสถานีวิทยุจุฬาฯ ภาค เอฟ เอ็ม ที่คลื่นความถี่ 101.5 mhz. และจากสถานีวิทยุอื่น ๆ และจากเทปโทรทัศน์ทางสถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ

ฯลฯ

แผนผังประวัติดนตรีตะวันตก

สมัยของดนตรีตะวันตก

